

КОМПОНЕНТИ ТА ПОКАЗНИКИ СФОРМОВАНOSTІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ РАНЬОГО ВІКУ

COMPONENTS AND INDICATORS OF THE FORMATION OF THE READINESS OF FUTURE BACHELORS OF PRESCHOOL EDUCATION FOR INNOVATIVE ACTIVITIES WITH CHILDREN OF EARLY AGE

Актуальність статті обумовлена тим, що у сучасних умовах оновлення вищої освіти України актуальним є пошук шляхів підвищення якості професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти, здатних до інноваційного розвитку дитини, починаючи з раннього віку.

Метою статті є теоретичне обґрунтування сутності інноваційної діяльності та визначення рівнів сформованості готовності майбутніх бакалаврів дошкільної освіти до інноваційної діяльності у розумовому розвитку дітей раннього віку на констатувальному етапі педагогічного дослідження.

Проаналізовано трактування науковцями поняття «інноваційна діяльність». Уточнено сутність поняття «готовність майбутніх бакалаврів дошкільної освіти до інноваційної діяльності у розумовому розвитку дітей раннього віку». Констатовано, що недостатньо розкритою залишається проблема підготовки фахівців дошкільної освіти до інноваційної діяльності з дітьми раннього віку.

Описано перший етап експериментального дослідження (констатувальний), сутність якого складалася у вивченні стану сформованості готовності майбутніх бакалаврів дошкільної освіти до інноваційної діяльності у розумовому розвитку дітей раннього віку. Визначено компоненти (гносеологічний, операційно-діяльнісний, мотиваційно-рефлексивний) і показники, схарактеризовано рівні (високий, середній, низький) сформованості готовності майбутніх бакалаврів дошкільної освіти до інноваційної діяльності у розумовому розвитку дітей раннього віку. Запропонована діагностична методика для визначення ступеню прояву показників і розроблена шкала їх оцінювання. Представлені результати констатувального експерименту, які доводять необхідність розробки ефективної методики роботи для оптимізації формування готовності майбутніх бакалаврів дошкільної освіти до інноваційної діяльності у розумовому розвитку дітей раннього віку та продовження експериментального дослідження на формувальному та контрольному етапах.

Ключові слова: вища освіта, майбутні бакалаври дошкільної освіти, діти раннього віку, інноваційна діяльність, компоненти,

показники, рівні, констатувальний експеримент, результати.

The relevance of the article is due to the fact: in modern conditions of renewal of higher education in Ukraine, it is relevant to search for ways to improve the quality of professional training of future teachers of preschool education, capable of innovative development of a child, starting from an early age.

The purpose of the article is to theoretically substantiate the essence of innovative activity and determine the levels of formation of readiness of future bachelors of preschool education for innovative activity in the mental development of children of early age at the ascertaining stage of pedagogical research.

The interpretation by scientists of the concept of «innovative activity» is analyzed. The essence of the concept «readiness of future bachelors of preschool education for innovative activities in the mental development of children of early age» is clarified. It was stated that the problem of preparing preschool education specialists for innovative activities with children of early age remains insufficiently disclosed.

The first stage of the experimental study (stating) is described, the essence of which was to study the state of formation of the readiness of future bachelors of preschool education for innovative activities in the mental development of children of early age. The components (epistemological, operational-activity, motivational-reflexive) and indicators are determined; the levels (high, medium, low) of the formation of readiness of future bachelors of preschool education for innovative activity in the mental development of children of early age are characterized. A diagnostic technique has been proposed to determine the degree of manifestation of indicators and a scale for their assessment has been developed. The results of the ascertaining experiment are presented, proving the need to develop an effective methodology for optimizing the formation of the readiness of future bachelors of preschool education for innovative activities in the mental development of children of early age and continuing experimental research at the formative and control stages.

Key words: higher education, future bachelors of preschool education, children of early age, innovative activity, components, indicators, levels, ascertaining experiment, results.

УДК 378.22: 373.2

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/46.25>

Кудрявцева О.А.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри дошкільної педагогіки
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені
К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У сучасних умовах оновлення вищої освіти України актуальним є пошук шляхів підвищення якості професійної підготовки майбутніх педагогів, в тому числі – майбутніх бакалаврів дошкільної освіти, здатних до інноваційного розвитку дитини, починаючи з раннього віку.

Як зазначається у Законі України «Про вищу освіту» педагогічний університет є провідним

науковим і методичним центром, що провадить інноваційну освітню діяльність з підготовки оновлених кадрів за різними ступенями вищої освіти, сприяє поширенню новітніх наукових знань серед здобувачів вищої освіти. Інноваційна діяльність є невід'ємною складовою освітньої діяльності університету і повинна провадитися з метою інтеграції наукової, освітньої і виробничої діяльності у системі вищої освіти [7].

Отже, проблема підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до інноваційної діяльності, у тому числі – у розумовому розвитку дітей раннього віку, є необхідною і нагальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання загальної підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності у різних закладах освіти досліджували О. В. Адеєва, О. В. Бойченко, В. І. Бондар, Л. В. Задорожна-Княгницька, Н. В. Казакова, О. А. Комар, Л. С. Пісоцька, А. Б. Романенко, С. В. Содоль, М. В. Ткаченко, С. В. Токарева, І. М. Шапошнікова, Г. М. Шкільова та ін.

Проблемі оновленої підготовки майбутніх вихователів до роботи з дошкільниками, у тому числі – з дітьми раннього віку, присвячені праці

О. Е. Анісімової, Н. М. Борисенко, Н. А. Воропай, Т. Д. Величко, О. А. Гнізділової, Ю. М. Косенко, Т. М. Лесіної, С. А. Петренко, О. М. Пинзеник, Н. М. Русин, Т. І. Савінської, Л. В. Сорокової, Н. Д. Трофаїли, Т. А. Швець, О. І. Чекан та ін.

Особливий інтерес представляють дослідження О. І. Гнізділової (підготовка до формування здоров'язбережувальної компетенції у дошкільників), Т. І. Савінської (підготовка до роботи з художньою літературою у закладі дошкільної освіти), Т. Д. Величко (підготовка до формування ціннісних орієнтацій у дошкільників), Т. М. Лесіної (підготовка до розвитку соціальних умінь і навичок у дітей дошкільного віку), С. А. Петренко (підготовка вихователів до формування основних рухових умінь і навичок у дошкільників), Н. Д. Трофаїли (підготовка до емоційного розвитку дошкільників), Л. В. Сорокової (підготовка до використання казки на заняттях з іноземної мови).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Аналіз наукових праць показав, що дослідниками приділяється багато уваги загальній підготовці оновлених педагогічних кадрів для різних закладів освіти, у тому числі – і для дошкільних. Більшість досліджень з підготовки майбутніх вихователів до різних напрямів виховання з дітьми, присвячена формуванню їх готовності до професійної діяльності саме з дітьми дошкільного віку, тобто, з дітьми старше трьох років. Недостатньо розробленою залишається проблема формування готовності студентів до інноваційної діяльності з дітьми раннього віку, зокрема – у напрямі розумового розвитку дітей раннього віку.

Мета статті – теоретично обґрунтувати сутність інноваційної діяльності та визначити рівні сформованості готовності майбутніх бакалаврів дошкільної освіти до інноваційної діяльності у розумовому розвитку дітей раннього віку на констатувальному етапі педагогічного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Науковці по-різному трактують поняття «інноваційна діяльність».

Л. О. Суценко визначає інноваційну педагогічну діяльність як продуктивну діяльність педагогів, яка пов'язана з перетворенням новизни у нововведення. Під новизною автор розуміє явище, яке несе у собі сутність способу, методики, технології організації та змісту нового, тоді як нововведення – це організація нового [8, с. 304].

С. І. Заславська під інноваційною діяльністю педагога розуміє таку діяльність, яка основана на осмисленні свого власного практичного досвіду через порівняння з передовим педагогічним досвідом, науковими дослідженнями у відповідному напрямі [3, с. 27].

Є. І. Коваленко зауважує: інноваційна діяльність у роботі закладу дошкільної освіти – вимога часу, яка спрямована на забезпечення адекватності навчально-виховного процесу та його результатів сучасним вимогам суспільства [4, с. 56].

Л. В. Козак трактує інноваційну професійну діяльність педагога як комплексну багатофункціональну творчу діяльність, спрямовану на організацію суб'єкт-суб'єктної взаємодії у системі «педагог – вихованець», яка забезпечує розвиток інноваційної особистості вихованця, його готовність до інновацій [5, с. 31].

В. І. Меньяло стверджує, що інноваційна діяльність являє собою складну діяльність, яка поєднує у собі дві принципово різні складові: першу – теоретичну (ідеальну), пов'язану із зародженням інновацій (створення нових знань і доведення їх до рівня новацій); другу – практичну (матеріальну), пов'язану зі створенням, освоєнням і поширенням інновацій (впровадження нових знань у практичну діяльність як процес перетворення новацій в інновації з подальшою їх дифузією) [6, с. 91].

О. В. Волошина розглядає інноваційну педагогічну діяльність як засновану на осмисленні практичного педагогічного досвіду цілеспрямовану педагогічну діяльність, зорієнтовану на зміну та розвиток навчально-виховного процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики [2, с. 141].

Вважаємо найбільш обґрунтованим вважаємо визначення цього поняття В. С. Березюк, О. А. Рудік, які зазначають, що інноваційна педагогічна діяльність – це особливий вид творчої діяльності, спрямований на оновлення системи освіти. Така діяльність є наслідком активності людини, яка виявляється у перетворенні зовнішнього середовища відповідно до особистих і суспільних потреб та інтересів. Педагог в інноваційному педагогічному режимі є дослідником власної особистості та діяльності тих, кого він навчає і виховує [1, с. 6].

Зважаючи на те, що для того, щоб здійснювати інноваційну діяльність, здобувачі вищої освіти повинні бути підготовлені до її здійснення,

а результатом професійної підготовки має стати їх готовність до інноваційної діяльності у закладі дошкільної освіти.

Таким чином, вважаємо необхідним уточнити сутність поняття «готовність майбутніх бакалаврів дошкільної освіти до інноваційної діяльності у розумовому розвитку дітей раннього віку», яку розглядаємо як інтегроване особистісне утворення, яке характеризує майбутнього бакалавра дошкільної освіти як суб'єкта освітнього процесу, який обізнаний з інноваційними технологіями розумового розвитку дітей раннього віку, усвідомлює їх важливе значення для розвитку мислення дітей, мотивований для саморозвитку у цьому напрямі та здатний здійснювати інноваційну діяльність, використовуючи інноваційні технології для оптимізації розумового розвитку дітей даної вікової категорії.

Експериментальне дослідження проводилося на базі Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, факультету дошкільної педагогіки та психології. В експерименті брали участь 46 здобувачів вищої освіти I курсу, денної форми навчання, спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

З метою визначення наявного рівня сформованості готовності майбутніх бакалаврів дошкільної освіти до інноваційної діяльності, зокрема, у розумовому розвитку дітей раннього віку, було проведено перший етап експериментального дослідження – констатувальний експеримент.

Визначено такі компоненти та показники сформованості готовності майбутніх бакалаврів дошкільної освіти до інноваційної діяльності у розумовому розвитку дітей раннього віку:

I. Гносеологічний компонент з показниками:

– стан розумового розвитку майбутніх бакалаврів дошкільної освіти, сформованість загальнопедагогічних категорій;

– володіння науковими знаннями з особливостей розумового розвитку дітей раннього віку;

– обізнаність з методами діагностики розумового розвитку дітей раннього віку;

– обізнаність із формами, методами та прийомами розумового виховання дітей раннього віку;

– обізнаність із специфікою організації різних видів діяльності дітей раннього віку в умовах сучасного ЗДО;

– обізнаність з інноваційними технологіями розумового розвитку дітей раннього віку (технологія Масару Ібука «Після трьох вже пізно»; технологія стимулювання дитячого мозку у системі Макато Шічіда; технологія Сесіль Лупан «Ранній розвиток дитини»; ігрова технологія Джекі Сілберг; технологія Ж. Кюїзенера «Лічильні палички» з розвитку пізнавальних процесів дитини раннього віку; технологія використання бізібордів, бізікубів, лепбуків для інтелектуального розвитку дітей раннього віку).

II. Операційно-діяльнісний компонент з показниками:

– уміння здійснювати діагностику розумового розвитку дітей раннього віку;

– уміння розробляти конспекти ігор та занять з розумового розвитку дітей раннього віку;

– уміння використовувати інноваційні технології у розумовому розвитку дітей раннього віку (технологія Масару Ібука «Після трьох вже пізно»; технологія стимулювання дитячого мозку у системі Макато Шічіда; технологія Сесіль Лупан «Ранній розвиток дитини»; ігрова технологія Джекі Сілберг; технологія Ж. Кюїзенера «Лічильні палички» з розвитку пізнавальних процесів дитини раннього віку; технологія використання бізібордів, бізікубів, лепбуків для інтелектуального розвитку дітей раннього віку);

– уміння здобувати і розширювати свої знання стосовно інновацій у розумовому розвитку дітей раннього віку.

III. Мотиваційно-рефлексивний компонент з показниками:

– наявність інтересу до інноваційної діяльності з розумового розвитку дітей раннього віку;

– прагнення до саморозвитку та самовдосконалення, отримання нових знань щодо здійснення інноваційної діяльності;

– прагнення до рефлексії та контролю змін у розумовому розвитку дитини раннього віку.

Схарактеризовано рівні сформованості готовності майбутніх бакалаврів дошкільної освіти до інноваційної діяльності у розумовому розвитку дітей раннього віку (високий, середній, низький).

До Високого рівня сформованості готовності майбутніх бакалаврів дошкільної освіти до інноваційної діяльності у розумовому розвитку дітей раннього віку відносимо здобувачів вищої освіти, у яких були сформовані різні форми мислення (логічне, критичне, творче), присутні динамічність, глибина, гнучкість мислення, які мали ґрунтовні знання стосовно загальнопедагогічних категорій; у повному обсязі володіють науковими знаннями про особливості розумового розвитку дітей раннього віку; обізнані з методами діагностики розумового розвитку дітей раннього віку, вміють їх самостійно підібрати; обізнані з формами, методами та прийомами розумового виховання дітей раннього віку; обізнані із специфікою організації різних видів діяльності дітей раннього віку в умовах сучасного закладу дошкільної освіти; обізнані з інноваційними технологіями розумового розвитку дітей раннього віку (технологія Масару Ібука «Після трьох вже пізно»; технологія стимулювання дитячого мозку у системі Макато Шічіда; технологія Сесіль Лупан «Ранній розвиток дитини»; ігрова технологія Джекі Сілберг; технологія Ж. Кюїзенера «Лічильні палички» з розвитку пізнавальних процесів дитини раннього віку; технологія використання бізібордів,

бізікубів, лепбуків для інтелектуального розвитку дітей раннього віку); вміють здійснювати діагностику розумового розвитку дітей раннього віку; вміють правильно, за сучасними вимогами, розробляти конспекти ігор та занять з розумового розвитку дітей раннього віку; вміють правильно використовувати інноваційні технології у розумовому розвитку дітей раннього віку (технологія Масару Ібука «Після трьох вже пізно»; технологія стимулювання дитячого мозку у системі Макато Шічіда; технологія Сесіль Лупан «Ранній розвиток дитини»; ігрова технологія Джекі Сілберг; технологія Ж. Кюїзенера «Лічильні палички» з розвитку пізнавальних процесів дитини раннього віку; технологія використання бізібордів, бізікубів, лепбуків для інтелектуального розвитку дітей раннього віку); вміють самостійно здобувати і розширювати свої знання стосовно інновацій у розумовому розвитку дітей раннього віку; у них наявний стійкий інтерес до інноваційної діяльності з розумового розвитку дітей раннього віку; майбутні бакалаври дошкільної освіти прагнуть до саморозвитку та самовдосконалення, отримання нових знань щодо здійснення інноваційної діяльності; вміють правильно оцінити себе як суб'єкта інноваційної діяльності (рефлексувати), контролюють зміни у розумовому розвитку дітей раннього віку.

До Середнього рівня сформованості готовності майбутніх бакалаврів дошкільної освіти до інноваційної діяльності у розумовому розвитку дітей раннього віку віднесено студентів, у яких було недостатньо сформоване критичне мислення, присутні динамічність, глибина мислення, але відсутня гнучкість; які мали недостатні знання стосовно загальнопедагогічних категорій; володіють недостатніми знаннями про особливості розумового розвитку дітей раннього віку (знають особливості розвитку мислення, пам'яті, але недостатньо обізнані з особливостями розвитку уваги, уяви); обізнані з методами діагностики розумового розвитку дітей раннього віку, вміють їх самостійно підібрати, але іноді потребують допомоги викладача при їх виборі; обізнані з формами, методами та прийомами розумового виховання дітей раннього віку, але невпевнені у їх виборі для організації розумового розвитку дітей раннього віку; недостатньо обізнані із специфікою організації освітнього процесу у групах раннього віку сучасного закладу дошкільної освіти, потребують консультації викладача при організації ігор та занять з дітьми раннього віку; обізнані лише з деякими інноваційними технологіями розумового розвитку дітей раннього віку (технологія Масару Ібука «Після трьох вже пізно»; технологія стимулювання дитячого мозку у системі Макато Шічіда; технологія Ж. Кюїзенера «Лічильні палички» з розвитку пізнавальних процесів дитини раннього віку); вміють здійснювати діагностику розумового розвитку дітей раннього

віку; вміють розробляти конспекти ігор та занять з розумового розвитку дітей раннього віку, але допускають незначні помилки в оформленні деяких структурних компонентів (організація обстановки, правила гри, обладнання); вміють правильно використовувати лише деякі інноваційні технології у розумовому розвитку дітей раннього віку (технологія Масару Ібука «Після трьох вже пізно»; технологія стимулювання дитячого мозку у системі Макато Шічіда; технологія Ж. Кюїзенера «Лічильні палички» з розвитку пізнавальних процесів дитини раннього віку); намагаються самостійно здобувати свої знання стосовно інновацій у розумовому розвитку дітей раннього віку, але часто потребують допомоги викладача при пошуку необхідної інформації; у них наявний нестійкий інтерес до інноваційної діяльності з розумового розвитку дітей раннього віку; майбутні бакалаври дошкільної освіти не завжди прагнуть до саморозвитку та самовдосконалення, отримання нових знань щодо здійснення інноваційної діяльності; не завжди прагнуть до рефлексії та контролю змін у розумовому розвитку дітей раннього віку, потрібні нагадування викладача.

До Низького рівня сформованості готовності майбутніх бакалаврів дошкільної освіти до інноваційної діяльності у розумовому розвитку дітей раннього віку віднесено студентів, у яких було недостатньо сформоване творче мислення, зовсім не сформоване критичне мислення, слабо розвинені мисленеві функції, які мали поверхові знання стосовно загальнопедагогічних категорій; володіють поверховими знаннями про особливості розумового розвитку дітей раннього віку (відривчасті знання про розвиток мислення, відсутні знання про розвиток пам'яті, уваги, уяви); обізнані не із всіма методами діагностики розумового розвитку дітей раннього віку, не вміють їх самостійно підібрати; плутають форми з методами розумового виховання дітей раннього віку, не знають ігрові прийоми розумового виховання дітей раннього віку; поверхово обізнані із специфікою організації освітнього процесу у групах раннього віку сучасного закладу дошкільної освіти, знають лише, що є заняття, ігри, але не мають знань щодо особливостей їх організації з дітьми раннього віку; знають лише назви деяких інноваційних технологій розумового розвитку дітей раннього віку (технологія Сесіль Лупан «Ранній розвиток дитини»; ігрова технологія Джекі Сілберг), але не знають їх сутності; не вміють правильно здійснювати діагностику розумового розвитку дітей раннього віку; допускають значні помилки при розробці конспектів ігор та занять з розумового розвитку дітей раннього віку, неправильно визначають деякі важливі структурні компоненти (мета, хід заняття, результат); не вміють використовувати інноваційні технології у розумовому розвитку дітей раннього віку;

не вміють самостійно здобувати знання стосовно інновацій у розумовому розвитку дітей раннього віку, тільки на репродуктивному рівні можуть сприймати інформацію, запропоновану викладачем; у них відсутній інтерес до інноваційної діяльності з розумового розвитку дітей раннього віку; майбутні бакалаври дошкільної освіти не прагнуть до саморозвитку та самовдосконалення, не мають бажання отримувати нові знання щодо здійснення інноваційної діяльності; не прагнуть до рефлексії, вважають, що не потрібно контролювати зміни у розумовому розвитку дітей раннього віку.

Для визначення ступеню прояву означених показників було використано такі діагностувальні методи та методики: педагогічне спостереження, методика Дж. Равена «Шкала прогресивних матриць», тест вимірювання інтелекту Д. Векслера, Тест-опитувальник «Що я знаю про особливості розумового розвитку дітей раннього віку та організацію освітнього процесу у групах раннього віку», Тест-опитувальник «Що я знаю про інноваційні технології та розумового розвитку дітей раннього віку»; діагностувальні завдання для оцінювання умінь студентів здійснювати діагностику розумового розвитку дітей раннього віку, розробляти конспекти різних форм роботи та використовувати інноваційні технології у роботі з дітьми даної вікової категорії, адаптований Тест О. Сергеєнкової «Самооцінка здатності до самоосвіти і саморозвитку особистості», Тест-опитувальник «Оцінка студентом себе як суб'єкта інноваційної діяльності», констатувальний експеримент.

Розроблено шкалу оцінювання визначених показників:

Високий рівень сформованості готовності майбутніх бакалаврів дошкільної освіти до інноваційної діяльності у розумовому розвитку дітей раннього віку – від 48 балів до 37 балів;

Середній рівень сформованості готовності майбутніх бакалаврів дошкільної освіти до інноваційної діяльності у розумовому розвитку дітей раннього віку – від 36 балів до 25 балів;

Низький рівень сформованості готовності майбутніх бакалаврів дошкільної освіти до інноваційної діяльності у розумовому розвитку дітей раннього віку – від 24 балів до 1 балів.

За результатами констатувального етапу педагогічного експерименту отримано результати: у групі Доб-1.1(д) з високим рівнем сформованості готовності майбутніх бакалаврів дошкільної освіти до інноваційної діяльності у розумовому розвитку

дітей раннього віку виявлено тільки 2 (8,7%) студенти, з середнім рівнем – 10 (43,5%) студентів, з низьким рівнем – 11 (47,8%) студентів.

Аналогічні результати, але, дещо кращі, отримано у групі Доб-1.2(д): з високим рівнем сформованості готовності майбутніх бакалаврів дошкільної освіти до інноваційної діяльності у розумовому розвитку дітей раннього віку виявлено 3 (13,1%) студенти, з середнім рівнем – 13 (56,5%) студентів, з низьким рівнем – 7 (30,4%) студентів.

Висновки. Таким чином, у більшості студентів першого курсу (в обох групах) зафіксований низький та середній рівень сформованості готовності майбутніх бакалаврів дошкільної освіти до інноваційної діяльності у розумовому розвитку дітей раннього віку, що вказує на необхідність розробки ефективної методики роботи для оптимізації формування готовності майбутніх бакалаврів дошкільної освіти до інноваційної діяльності у розумовому розвитку дітей раннього віку.

Перспективу дослідження вбачаємо у продовженні експериментального дослідження на формувальному та контрольному етапах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Березюк В. С., Рудік О. А. Інноваційні технології в ДНЗ: посібник. Харків: Видавнича група «Основа», 217. 224 с.
2. Волошина О. В. Педагогіка інновацій у вищій школі: навч.-метод. Посібник. Вінниця: ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, 2014. 161 с.
3. Заславська С. І. Інноваційна діяльність педагога професійної школи. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Педагогічні науки.* 2016. Вип. 2 (31). С. 26-34.
4. Коваленко Є. І. Інноваційна діяльність у закладах дошкільної освіти. *Наукові записки НДУ імені М. Гоголя.* 2015. № 4. С. 52-56.
5. Козак Л. В. Педагогічна інноватика як міждисциплінарна галузь професійної педагогіки. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика (серія: педагогічні науки).* 2016. Вип. № 3-4 (48-49). С. 29-35.
6. Меньяло В. І. Дослідницько-інноваційна діяльність як нова категорія педагогічної інноватики. *Український педагогічний журнал.* 2017. № 2. С. 89-98.
7. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення 6.04.2022 р., підстава – 1986-IX URL: zakon. rada. gov. ua/ laws/show/ 1556-18 (дата звернення 21.04.2022).
8. Сущенко Л. О. Педагогічні інновації: від стратегії до реалізації. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія».* Педагогічні науки. 2015. № 2(10). С. 302-307.